

Zoologické sbírky Muzea Českého krasu

Zoological Collections of the Museum of the Czech Karst

Tomáš Brinke¹, Irena Jančaříková²

Abstract

The Museum of the Czech Karst has registered total of 241 zoological items in two separated subcollections. More extensive Natural subcollection of Hořovice collection contains 148 zoological items, especially preparations of birds and deer's antlers issued from Hořovice region. Lesser numerous Zoological subcollection of Beroun collection contains 93 zoological items, mainly preparations of birds and mammals. More zoological items of both subcollections were obtained to museum's collections during the second part of 20th century. In 1997 the permanent exhibition the Live Nature of the Czech Karst where visitors can watch almost 70 preparations of vertebrates represented wildlife of the Beroun and Hořovice regions was opened at the museum to the public.

1. Původ a získávání prvních zoologických sbírkových předmětů

Nejstarší zoologické sbírkové předměty, jež jsou dnes evidovány ve sbírkách Muzea Českého krasu, pocházejí z Hořovicka. Muzeum v Hořovicích spravované muzejní komisí volenou městskou radou bylo založeno v roce 1912 (Jüna a kol. 1930), zoologické sbírkové předměty se však v jeho sbírkách objevily až později. Z přírodovědných předmětů se do sbírek hořovického muzea dostávaly nejprve předměty geologické (zkameněliny, minerály), posléze i botanické. Do roku 1942 spravoval sbírky hořovického muzea ředitel místní školy Václav Los (1874-1942), z jehož pozůstalosti byla hořovickému muzeu odkázána obsáhlá a pečlivě vedená sbírka lišejníků a mechorostů a rostlinný herbář. Většina této hodnotné sbírky byla v roce 1951 věnována Národnímu muzeu v Praze. Prvními zoologickými předměty zapsanými v hlavním inventáři vlastivědného muzea v Hořovicích se v roce 1945 stala sbírka trofejí německého úředníka vojenských les, podniků Poye, která po zabavení majetku vlastníkoví okresním národním výborem byla darována muzeu. Sběrka obsahovala několik exemplářů srnčího a jeleního paroží a preparovaného tetřeva a tetřívka pocházejících z brdských lesů. V letech 1949-1969, kdy jako správce muzea působil JUDr. et PhDr. Josef Maličský, se hořovická muzejní sbírka výrazně rozrostla o další zoologické předměty. Početnou sbírku trofejového paroží brdských srnců a jelenů daroval J. Maličský hořovickému muzeu. Především zásluhou ředitele hořovické školy a nadšeného ornitologa a kroužkovatele Václava Pokorného byla sbírka obohacena o preparáty ptáků, kteří byli většinou nalézáni uhynulí v okolí Hořovic. Ve stejném období do muzejní sbírky přibývaly i dle finančních možností muzea další preparáty zakoupené u preparátorských firem Frič a Logia v Praze. Stěžejní část zoologické hořovické sbírky dnes tvoří preparáty ptáků. Podstatná část ptáků byla do sbírky získána díky nálezcům uhynulých exemplářů v okolí Hořovic během krutých mrazů v únoru 1956 (Pokorný 1958). Přehledný seznam preparátů ptáků hořovické sbírky byl publikován ve sborníku Český kras (Pojer 1981).

Ve sbírkách berounského muzea se první zoologické předměty objevily až v roce 1996, kdy v muzeu začal působit první zoolog Mgr. Pavel Janda. Založením zoologické podsbírkou bylo započato v získávání zoologických preparátů, které se do muzea dostávaly především z kabinetů základních škol berounského okresu, popř. vlastním sběrem nalezených uhynulých živočichů a zakoupením u preparátorů.

Jednalo se zejména o preparáty ptáků a savců, jejichž většina byla v roce 1997 vystavena společně s exponáty hořovické podsbírkou ve stálé berounské muzejní expozici Živá příroda Českého krasu.

2. Současný stav zoologických sbírek Muzea Českého krasu

Struktura sbírkového fondu Muzea Českého krasu je dnes tvořena Berounskou, Hořovickou a Žebráckou sbírkou, které jsou dále členěny na jednotlivé podsbírkou. Zoologické sbírkové předměty jsou evidovány v Berounské sbírce v samostatné zoologické podsбірce (Berounská sbírka MČK – BČK/002-05-07/163002, podsбірka zoologická) a v Hořovické sbírce, kde jsou zoologické sbírkové předměty společně s geologickými předměty součástí přírodovědné podsbírkou (Hořovická sbírka MČK – HČK/002-05-07/1640002, podsбірka přírodovědná).

Zoologická podsбірka Berounské sbírky dnes obsahuje 93 položek sbírkových předmětů. Více než polovinu sbírky tvoří dermoplastické preparáty ptáků. Z menší části jsou zastoupeny dermoplastické preparáty savců a lihové preparáty obojživelníků a plazů. Preparáty bezobratlých živočichů jsou ve sbírce zastoupeny minimálně. Sběrka je uložena v zoologickém depozitáři Muzea Českého krasu v Berouně, část předmětů je vystavena v expozici Živá příroda Českého krasu. Nové přírůstky jsou v současnosti získávány především nákupem u preparátorů a příležitostnými vlastními sběry.

Přírodovědná podsбірka Hořovické sbírky obsahuje 148 položek zoologických sbírkových předmětů. Nejvíce jsou v ní zastoupeny preparáty ptáků, další podstatnou část tvoří sbírka jeleního a srnčího paroží. Zoologické předměty této sbírky jsou dnes uloženy v zoologickém depozitáři Muzea Českého krasu v Berouně, část předmětů je vystavena v muzejní expozici. O nové zoologické předměty je sbírka v současnosti rozšiřována jen příležitostně.

3. Expozice Živá příroda Českého krasu

V roce 1997 byla v prvním patře Jenštejnského domu instalována expozice Živá příroda Českého krasu. Vystaveny byly zejména dermoplastické preparáty ptáků a savců z přírodovědné hořovické a zoologické berounské podsbírkou. V hlavní a vedlejší vitríně je vystaveno téměř 70 preparátů ptáků a savců charakteristických pro jednotlivé biotopy Českého krasu. Pozadím hlavní části expozice je panoramatická fotografie údolí Berounky, před kterou jsou vystaveny exponáty živočichů reprezentujících říční a skalní biotopy. Nechybí mezi nimi např. ledňáček říční a vybrané druhy netopýřů zimujících v jeskyních Českého krasu. Levá část expozice je věnována ukázce zástupců dravců a sov, kde vyniká exponát naší největší sovy výra velkého. V pravé části expozice jsou umístěni zástupci lesní fauny, z nichž pozornost návštěvníka zaujmou např. žluna

¹Muzeum Českého krasu, Husovo nám. 87, 266 01 Beroun, email: tomas.brinke@muzeum-beroun.cz

²Muzeum Českého krasu, Husovo nám. 87, 266 01 Beroun, email: irena.jancarikova@muzeum-beroun.cz

Poděkování: Děkujeme kolegyni RNDr. Petře Přidalové za pomoc při vyhledávání údajů uvedených v této práci, jež se týkají sbírkových předmětů hořovické přírodovědné podsbírkou.

Čes. kras (Beroun), 31(2005), 47-48

ISSN 1211-1643

ISBN 80-903477-0-3

zelená s datlem černým a jezevec lesní, který je zároveň největším exponátem celé expozice. V popředí expozice jsou umístěni ptáci a savci obývající luku a pole, např. křepelka obecná, křeček polní či syselec obecný. Protější vitrína seznamuje návštěvníky s ostatními druhy zpěvného ptactva a se zástupci mokřadní avifauny. Vybrané druhy brouků a motýlů umístěné v prosklených krabicích před vstupem do expozice reprezentují faunu bezobratlých živočichů. Flóra Českého krasu je dokumentována fotografiemi významných chráněných druhů. Součástí expozice je i sbírka vzorků dřeva 11 druhů stromů s vyznačeným podélným a příčným řezem. Na realizaci expozice odborně spolupracoval Mgr. Pavel Janda, autory fotografií jsou Karel Kuklík a Bohumil Dusík. Výtvarnou realizaci provedlo Reklamní studio ES Rakovník. Expozice Živá příroda Českého krasu se v nezměněné podobě stále těší velkému zájmu návštěvníků muzea.

4. Zoologové v berounském muzeu

Ing. Jiřina Gallová

Ing. Jiřina Gallová (rozená Čermáková), absolventka Vysoké školy zemědělské, nepůsobila v berounském muzeu na místě zoologa. Stala se však prvním odborným pracovníkem-biologem zaměřeným na dokumentaci živé přírody. Do té doby byli v berounském muzeu jako kurátoři sbírek s přírodovědeckým vzděláním zaměstnáni jen geologové (Jančaříková 1998). Ing. Jiřina Gallová byla zaměstnána v berounském muzeu v letech 1984-1995, podstatnou část pracovního poměru v muzeu však pobývala prostřednictvím neplaceného volna se svým manželem ve Venezuele. Jejím zaměřením byla botanika. Po dobu poměrně krátkého reálného působení v muzeu byla přírodovědná příruční knihovna rozšiřována o botanickou literaturu a sborníky.

Mgr. Pavel Janda

Prvním zoologem, který byl jako odborný pracovník zaměstnán v berounském muzeu, se stal v roce 1995 Mgr. Pavel Janda. Přestože působil v muzeu poměrně krátkou dobu v letech 1995-1997, zasloužil se nemalým podílem na zvelebení stavu zoologických sbírek. Stávající sbírkové předměty řádně popsal a zkatalogizoval, nově založenou berounskou zoologickou podsbírkou rozšiřoval o preparáty ptáků získaných darem do muzea z kabinetů základních škol berounského regionu nebo z vlastních sběrů jiných dárců. Kromě odborné spolupráce na realizaci zoologické expozice se podílel i na přípravě krátkodobé výstavy Čápi a jejich příbuzní společně s jejím autorem RNDr. Františkem Pojerem. Odbornou specializací Mgr. Pavla Jandy je ornitologie. Výsledky výzkumu, v němž se zabýval problematikou výskytu ptactva v prostředí lomů Českého krasu, publikoval několikrát v muzejním sborníku Český kras (Janda 2000). Zároveň se stal i členem redakční rady sborníku, kde působí dodnes.

Mgr. Dita Weinfurtová

Po odchodu Mgr. Pavla Jandy do Národního muzea nastoupila v září 1997 do berounského muzea na místo zoologa Mgr. Dita Weinfurtová. Během jejího působení v muzeu bylo započato s přepisováním evidenčních karet sbírkových předmětů do počítačové databáze v programu BACH. Údaje o všech zoologických sbírkových předmětech Berounské i Hořovické sbírky byly přepsány do jednotné muzejní databáze. Mgr. Dita Weinfurtová se začala aktivně podílet na rozšiřování zoologických sbírek o dosud chybějící dermoplastické preparáty ptáků a savců, které převážně získávala zakoupením u preparátorů, ze školních sbírek přenechaných muzeu, popř. i vlastními sběry. Realizovala též výstavu nazvanou Příroda Berounska, kterou návštěvníci měli možnost shlédnout v muzeu v Žebráku

a rok poté i v berounském muzeu. Odbornou specializací Mgr. Dity Weinfurtové je chiropterologie. Každoročně se v jeskyních a štolách Českého krasu a blízkém okolí věnuje sčítání zimujících netopýrů a monitoringu letních kolonií. V roce 2000 učinila významný faunistický náález mateřské kolonie netopýra severního v Karlštejně, jehož letní výskyt nebyl do té doby prokázán nejen z území Českého krasu, ale i celých středních Čech (Weinfurtová a Horáček 2000). V letech 1999 – 2001 se spolu se zoology Národního muzea podílela na společném projektu Výzkum a dokumentace terestrických obratlovců Českého krasu. Koncem roku 2002 přerušila práci v muzeu z důvodu odchodu na mateřskou dovolenou.

Mgr. Tomáš Brinke

V době mateřské dovolené Mgr. Dity Weinfurtové nastoupil v září 2003 na místo zoologa Mgr. Tomáš Brinke. Během svého dvouletého působení v muzeu pokračoval v rozšiřování zoologických sbírek příležitostnými nákupy u preparátorů i vlastními sběry. V péči o muzejní sbírky se dále spolupodílel na mimořádné inventarizaci a následné fotodokumentaci osteologické sbírky, jež byla celá zasažena v roce 2002 srpnovou povodní. Jako autor fotografické výstavy Aljašská zastavení představil návštěvníkům přírodu národních parků Aljašky, jež poznal během své cesty před nástupem do muzea. Dále se jako kurátor podílel společně se sběratelem lastur Josefem Podhajským na přípravě výstavy nazvané Krásy moří a oceánů. Odbornou specializací Mgr. Tomáše Brinkeho je ornitologie. V muzeu obnovil pravidelné setkávání ornitologů berounského regionu a organizoval květnové ornitologické exkurze Vítání ptačího zpěvu. V terénu se věnoval zejména výzkumu biologie skorce vodního a ledňáčka říčního, sčítání zimujících ptactva, mapování hnízdního rozšíření, kroužkování ptáků a další spolupráci na ostatních ornitologických projektech.

5. Závěr

Zoologické sbírky Muzea Českého krasu jsou ve srovnání s ostatními muzejními podsbírkami méně rozsáhlé. Relativně nízký počet sbírkových předmětů je důsledkem mladé historie zoologických sbírek a poměrně nesnadného získávání nových přírůstků. Přesto jsou ve sbírkách obsaženy i významné preparáty (tetřev hlušec, tetřev obecný), které dokumentují historický výskyt dnes již na Berounsku a Hořovicku vyhynulých živočichů. Neméně podstatný význam zoologických sbírek spočívá i v tom, že převážná část reprezentativních preparátů je vystavena ve stálé expozici Živá příroda Českého krasu, kde se mohou návštěvníci muzea blíže seznámit s faunou vyšších obratlovců místního regionu.

Literatura:

- Jančaříková I. (1998): Historie berounského muzea s přihlédnutím ke geologickým sbírkám. – *Čes. kras (Beroun)*, 24: 5-16.
- Janda P. (2000): Ptáci v lomech Českého krasu v letech 1994-1998. – *Čes. kras (Beroun)*, 26: 5-21.
- Jůna J. a kol. (1930): *Monografie Hořovicka a Berounska*, díl IV. – Česká grafická unie: 1-395. Praha.
- Pojer F. (1981): Ptáci ve sbírkách Okresního muzea v Berouně – pracoviště Hořovice. – *Čes. kras (Beroun)*, 6: 74-81.
- Pokorný V. (1958): *Ze života podbrdského ptactva*. – Vlastivědný kroužek závodního klubu obchodních tiskáren v Hořovicích: 1-72. Hořovice.
- Weinfurtová D., Horáček I. (2000): Netopýr severní (*Eptesicus nilssonii*) ve středních Čechách. – *Lynx (Praha)*, 31: 149-152.